

OVER HET ONDERWIJS TE LISSEWEGE

=====

in de XIXe Eeuw

door Germain Vandepitte.

In 1631 was Lopez de Villegas schrijver-schoolmeester, en er werd hem door de parochie een vergoeding toegekend voor het onderwijs aan de arme kinderen. Na hem bekwam Jan De Bonninghe dit postje in kumul met het ambt van koster, hetgeen meer in de lijn der gewoonte lag.

Deze schoolmeesters hadden benevens de toelage v^or dit onderwijs aan de arme kinderen, nog als inkomen, het schoolgeld van de betalende leerlingen. Daarentegen moest de schoolmeester zijn leerlingen voor de schooltijd onderdak bezorgen. Meestal was dan ook zijn woning schoollokaal en werden de kinderen maar al te dikwijls ingekwartierd tussen de huisraad en de potten van 's schoolmeesters vrouw. Ook in de eerste decennia van de XIXe eeuw was deze toestand nog bestaande.

Tijdens de Hereniging der Nederlanden werden regelmatig bevelen en aanbevelingen verstrekt nopens het onderwijs. Of ze altijd opgevolgd en uitgevoerd werden, is een andere kwestie.

De notulen van de gemeenteraad, in vergadering op 7 januari 1819, laten dit enigszins uitschijnen. Nog eens had men een rondschrjven ontvangen. Na rijpelijk overleg kwam de raad tot het besluit dat één onderwijzer voldoende was op de Gemeente Lissewege die toen 1032 inwoners had. In de winter waren er rond de 60 leerlingen; een getal dat tijdens de zomermaanden slonk tot een 20 tal. Niet dat ze dan reeds volleerd waren, maar omdat de meeste kinderen op het veld moesten werken of thuis blijven bij het kleinere grut terwijl moeder uit werken was. En, aldus het verslag, de onderwijzer was een goede kracht, vol ijver; het onderwijs was uitstekend, het schoollokaal nog beter; kortom, men zag niet in wat er nog zou kunnen verbeterd worden.

Op het budget werd 25 gulden geplaatst als vergoeding voor de onderwijzer,

inbegrepen de huur van het lokaal dat deze ter beschikking stelde.

De schoolmeester, oock koster, klokkenist en opwinder van het torenuurwerk, Van Steene Engelbertus, had toch moeten uitkijken naar een groter huis om zijn kosterin en haar 10 kinderen plus de ongeveer 90 (sic) leerlingen onder te brengen. Zo betrok hij in 1823 een huis "op de plaetse", eigendom van het kerkbestuur. Gezien de hogere huur, werd de vergoeding van 25 gulden op 45 gebracht. Dit huis noemde "Het St-Jakobshuis". (1)

De raadszitting van 1824 sprak nogmaals met bewondering en respekt over de goede gang van zaken in het departement onderwijs. Nu was het summum bereikt. De onderwijzer was zeer goed van zeden en gedrag, en volijverig. Hij hield de school zeer wel, want hij had een pedagogische cursus gevolgd te Brugge en onderwees volgens deze methode de dorpsjeugd. Dit was uitstekend gebleken. Men leerde er lezen, schrijven, de grondregels van de Vlaemse taal en de eerste behinselen van de cijferkonst. Eerbied voor, en verkleefdheid aan de godsdienst werden de Lisseweegse jeugd ingeboezemd.

In 1828 werd het St-Jakobshuis door de gemeente gepacht voor een termijn van 99 jaar. De cijnspacht bedroeg 41 gulden (86,77 Fr na de Belgische Onafhankelijkheid). Voor meubilering werd een som van 34 gulden beschikbaar gesteld. Dit was het batig saldo van de gemeentekas.

Het besluit van de distrikskommissaris in 1830 was negatief ten opzichte van het schoollokaal. De raad gaf echter voor, dat geen enkel ander geschikt gebouw te vinden was; en, mits aanpassing, een lokaal van 11 ellen lang en 6,5 ellen breed op 3 ellen hoog (2), toch ruim voldoende was. Indien de hoogte niet voldeed, kon deze zelfs vermeerderd worden door het wegnemen van de eerste zoldering daar het gebouw toch twee verdiepingen telde. En... ze dronken een glas, ze deden een plas en ze lieten de school zoals ze was...

Volgende tabelletjes hoeven geen uitleg: (3 a)

Jaar 1828.

Gemeente	Aankoop Schoolmeub.	Wedde Onderwijzer	Aankoop Prijzen
Lissewege	50 gulden (sic, hiervoor 34 g)	45 gulden	6 gulden
Beist		15 gulden	6 gulden
Ramskapelle	-	11 gulden	6 gulden

Jaar 1829.

Gemeente	Inwoners	Aant. scholen	Leerlingen		Vaste wedde Ond. (in 1817)
			1817	1828	
Lissewege	1244	1	65	74	45 guld. 15 g.)
Heist	687	1	25	48	15 gulden
Ramskapelle	380	1	30	46	11 gulden

Jaar 1831.

Gemeente	Inwoners	Ingeschreven op School			Percent. bevolking
		Jongens	Meisjes	Totaal	
Lissewege	1276	50	28	78	6 %
Dudzele	1738	80	21	101	6 %
Ramskapelle	380	24	16	40	10 % (4)
Heist	707	29	10	39	6 %

Onderwijzer Van Steene deed in 1833 een aanvraag tot het bekomen van een staatswedde. In 1836 prijkt hij met een wedde van 100 Fr, ~~aan~~ vergoeding voor kosteloos onderwijs aan de armen, met als surplus het schoolgeld van de betalende leerlingen, en zijn woonst en het schoollokaal gratis. Engelbert, overleden op 10/9/1842, werd opgevolgd door zijn zoon Frans, een gediplomeerde van de normaalschool van Terhout.

De wet van 23 september 1842 was de eerste in België die wat orde schiep in de chaos van het onderwijs. Elke gemeente moest nu een openbare school hebben. Alle arme kinderen moesten kosteloos onderwijs ontvangen; zoals tevoren werden de kosten daarvan gedragen door het armenbestuur of door de gemeente. Verder bepaald waren het:

- 1° de kinderen van arme ouders die de gemeente bewoonden;
- 2° a) kinderen van ouders ondersteund door de armendis; b) kinderen van werklie-den die voor alle inkomst slechts hun dagloon hadden en die in de onmogelijk-heid waren schoolgeld te betalen; c) alle kinderen wier ouders of voogden zich onmogelijk betalend onderwijs konden veroorloven.
- 3° het kosteloos onderwijs was een recht dat kon aangevraagd worden: a) voor kin-deren van 7 tot 14 jaar; b) voor deze kinderen op voorwaarde dat ze gevacci-neerd waren of mintens de kinderpokskens doorgemaakt hadden.

Deze wet schreef voor dat godsdienstonderwijs verplichtend was, uitgezen-derd voor hen die een ander geloof beleden. Meteen was één van de oorzaken vast-gelegd die zouden leiden naar de verwoede schoolstrijd.

Het schoolgeld voor de betalende leerlingen bedroeg toen voor de 1e klas één frank, voor de 2e klas 0,75 f en voor de 3e klas 0,65 f (3 b) per maand, ver-warming inbegrepen. Boeken en schoolgerief mochten door de schoolmeester gela-

verd worden mits een opleg van 20 centiemmen per maand.

Dit schoolgeld moest maandelijks door de ouders aan de onderwijzer betaald worden. De schooluren waren bepaald voor het ganse jaar, van 9 tot 11 u 30 en van 13 tot 16 uur. De verlofdagen waren: de zondagen en de zaterdagnamiddagen, 1 en 2 nov, 16 dec verjaardag van de Koning, Kerstdag, 1 en 2 jan, Driekoningen, 12 maart St-Gregorius patroon van de scholen, O.L.H.Hemelvaart, Sinksenmaandag, 21 juli en de feestdagen gevierd op de gemeente. De vakanties liepen van Witte-donderdag tot de maandag na Pasen, en van 15 sept tot 1 oktober.

De volgende schoolstraffen werden toegelaten: 1° de bijzondere en openbare berisping, 2° in het midden van de klas staan, 3° beroofd worden van een deel van de speeltijd, 4° wegzenden voor de duur van de lessen, 5° wegzenden voor goed. De eerste vier straffen mochten toegepast worden volgens het oordeel van de onderwijzer. Het wegzenden voor goed echter, kon slechts gebeuren door een beslissing van het schepenkollege op voorstel van de onderwijzer en de kantonnale opziener. Geen lichamelijke straffen mochten toegepast worden, of andere straffen die van aard waren om de kinderen moedeloos te maken of die de spot en verachting opwekten van de medeleerlingen.

In 1845 werd een schrijven ontvangen, of het soms niet nuttig ware op de gemeente een school te stichten voor kinderen van de werkende klasse en voor de behoeftigen, een "behoederschool" onderhouden door de liefdadigheid en met hulpmiddelen van de gemeente en het armbestuur. Dit voorstel werd afgewezen, daar die kinderen naar de gemeenteschool konden gaan en daar er ook een school was voor de meisjes, alwaar zij leerden breien en naaien en waar de behoeftigen ook werden aanvaard.

Inderdaad, het jaar tevoren (1844) was er een meisjesschool opgericht, gehouden door Constancia Verhulst, onder toezicht en directie van W.H.Pastoor. OP 4 nov 1847 werd ^{door} deze onderwijzeres een toelage gevraagd aan de overheid. Tevens werd aan de gemeente een schrijven gericht om een toelage te bekomen voor de zondagschool. Dit werd afgewezen, daar de raad in die zondagschool niet het minste nut zag. De kinderen werden na de lering, die door de pastoor gegeven werd van 13 tot 14 uur in de kerk, naar de school van Constancia Verhulst gezonden. Daar verbleven ze tot de Vespers gedaan waren.

Het aantal arme kinderen dat school liep, vermeenderde van jaar tot jaar. Deze verhoging was enerzijds te wijten aan het hogere bevolkingscijfer, anderzijds aan het stijgend aantal armen op de gemeente. Ook door de druk die werd uitgeoefend vanaf 1849 op de armen. Zo ze hun kinderen niet naar school stuurden, werd de ondersteuning ingehouden of geweigerd.

Aantal kinderen die kosteloos onderwijs ontvingen: (5)

Schooljaar	Jongens	Meisjes	Schooljaar	Jongens	Meisjes
1846	50	37	1852	72	55
1847	56	41	1853	74	40
1848	56	?	1854	71	44
1849	64	53	1855	69	45
1850	60	54	1856	69	47
1851	72	59	1857	68	45

De vergoeding voor kosteloos onderwijs bedroeg in 1849 de som van 75 Fr voor beide scholen. De onderwijzerswedde 200 Fr.

De gemeentelijke bibliotheek had maar weinig sukses. De verantwoordelijken, burgemeester Bossier en de onderwijzer Frans Van Steene schreven dit toe aan het bestaan van de "Gazette van den Landbouw". Dit blad scheen volledig de leesbehoefden te dekken, ja zelfs te overtreffen.

De gemeenteschool was toegerust met een stel maten en gewichten. Zo kwam het dat een toelage van 125 F, ontvangen van het Ministerie voor aankoop van leermiddelen, kon besteed worden om schrijftafels te laten maken voor de nieuwe school gebouwd in 1850. De oude school was te klein en te bouwvallig geworden en er bleek maar weinig aan te dokteren, in die zin dat, om de nodige werken uit te voeren, ze bijna geheel zou moeten afgebroken worden. Daarom verkoos men, gezien er nog plaats was, een nieuw gebouw op te trekken nevens het oude. De begroting bedroeg 3.163,53 F waarvan 2/3 ten laste van de Gemeente. Het werk werd aangenomen door Rotsaert en Vandenplassche uit Oostkamp, voor 2.900 Fr.

Frans Van Steene kreeg het als onderwijzer-alleen te zwaar. Daar Judocus Van Hende zijn kandidatuur had gesteld, werd deze aanvaard en hij werd benoemd ter zitting van 18/12/1852 als hulponderwijzer met een wedde van 100 F, vanaf 1855 verhoogd tot 200 F. De hulponderwijzers moesten gehuisvest en gevoed worden door de onderwijzers, en dit zonder vergoeding.

In de raedszitting van 24 februari 1853 werden bittere klachten geuit ten overstaan van het onderwijs in de meisjesschool. Deze school, die een toelage genoot van 130 F van de Gemeente, scheen niet eens te voldoen aan de gestelde normen. De onderwijzeressen, in plaats van de leerlingen de voorgeschreven kennis te verstrekken, hielden zich bijna uitsluitend bezig met "spellewerken". Vandaar de klachten nopens de kleine vooruitgang der meisjes. Deze onderwijzeressen waren Constanca Verhulst, in 1852 opgevolgd door Seraphine Vens. Deze laatste werd na aangeboden ontslag, vervangen op 30/4/1857 door Lodewijka Verheyne. Vanaf januari 1860 kwam Paulina Vandewiele in dienst, een gediplomeerde van Tielt.

Bij de onderwijzers was Frans Hoet in 1858 in dienst getreden om meester Knudde te vervangen die in 1857 benoemd was tot opvolger van Judocus Van Hende.

Bij ministrieel rondschriften en een nota van de Goeverneur, werd in dec 1858 bepaald dat het schoolgeld minstens 6 F moest bedragen en in 't vervolg door de gemeenteontvanger moest worden geïnd. Dit werd door de Raad van Lissewege afgewezen om reden:

"- dat nu maandelijks betaald wordt aan de onderwijzer en er wederzijds nooit klachten waren; - dat dit tevens een gelegenheid is voor kontaktnamen ouders-
onderwijzers om zich over hun kinderen te onderhouden; - daar er meestal 's winters naar school gegaan wordt, en dan nog met onderbrekingen, zal dit de afwezigheden en het van school afhouden nog in de hand werken; - dat, volgens de Raad, een wet die het kosteloos lager onderwijs verplichtend zou maken, alleen een einde zou stellen aan al die afwezigheden en alzo een betreurenswaardige toestand doen ophouden van ouders, die om reden van slechtgeplaatste spaarzaamheid de jeugd beroven van een behoorlijk gevorderd onderwijs".

Vanaf 1859 werd het leerprogramma uitgebreid met lijntekeningen en de beginselen van de aardrijkskunde en de geschiedenis van België. Verder zou het aanvaren van leerlingen nog enkel geschieden bij de heropening der klassen op het einde van de vakanties. Het schoolgeld werd bepaald op 12 f voor de eerste klasse, 9 f voor de tweede en 8 f voor de derde, verwarming inbegrepen. Dit schoolgeld moest vooraf en om de maand betaald worden aan de gemeenteontvanger, die deze som op het einde van ieder kwartaal aan de onderwijzers zou ter hand stellen, samen met de lijst der leerlingen. Deze lijst moest binnen de 4 dagen teruggestuurd worden, na aantekening bij de naam der leerlingen van wie het schoolgeld niet betaald was, of ze ja dan nee de school verlaten hadden.

Een rondschriften van 25/11/1858 had bepaald dat het geheel der wedden en toelagen niet minder mocht bedragen dan 700 F voor een onderwijzer en 500 F voor een hulponderwijzer. Van nu af echter zouden deze laasten 200 F moeten afdragen voor kost en inwoon bij de onderwijzer, daar dit voor dezen een te grote last was.

Het aantal schoolgaande meisjes was gaandeweg aangegroeid en daar er maar weinig betalenden waren, werd in 1858 de gemeentelijke vergoeding van 115 F opgevoerd tot 200 F, bedrag dat in 1863 nogmaals werd aangepast tot 250 F. Voor de jongensschool bedroeg het toen 275 Fr.

Met de schoollokalen was het treurig gesteld en een schrijnend plaatsgebrek liet zich voelen. In 1860 kwam de Raad tot het besluit dat het niet meer

ging. De jongensschool zou nog wel kunnen dienen voor de meisjes, maar een nieuwe school moest gebouwd worden. Achteraf, en na rijp overleg, werd besloten twee scholen te bouwen, elk met een onderwijzerswoning: één voor de meisjes en één voor de jongens. Toelating werd gevraagd om grond te kopen. De provinciale bouwmeester Buyck werd verzocht zich ter plaatse te komen vergewissen en plannen en bestek op te maken. Evenwel kwam er van aankopen niet zo vlug wat in huis. De grondeigenaars bleken één voor één niet geneigd tot verkopen, zodat de Raad besloot a) een machtiging aan te vragen tot aankoop van 50 aren grond; b) machtiging tot onteigenen voor openbaar nut.

In het verslag van de raadszitting van 27 juni 1862 lezen we opeens dat de Raad op eigen houtje een te koop gesteld hofstedekken met bijgaande erf heeft aangekocht voor de som van 14.530,06 F, dit op 14 sep 1861. De koop besloeg een oppervlakte van 1 Ha 5090 ca en lag bij het dorp. Het teveel aan grond was inmiddels overgelaten aan Isabella De Clerck landbouwster, voor een som van 10.709,77 F, zodat de Gemeente voor de haar overblijvende grond en gebouwen 3.820,29 F betaald had. De andere 1 Ha 2148 ca was volgens de Raad zeer voordelig verkocht geworden, daar het gronden betrof die slechts met een uitweg aan de straat paalden. Daarentegen lagen de behouden gronden met de gebouwen bloksgewijze tegen de straat. Gezien de onmogelijkheid tot aanvragen van een machtiging tot aankoop, wegens gebrek aan tijd, vroeg de Raad aan de Overheid deze aan- en verkoop te willen bekrachtigen. Dit gebeurde met Kon. Besluit van 3 nov 1862. Op deze gronden staan nu nog de huidige schoolgebouwen.

Op 31 maart 1863 werden de plannen van bouwmeester Buyck door de Raad afgekeurd wegens de slechte schikking van de gebouwen. Deze gemaakt door de Kommissaris der Wegen, Stordeur, werden ondanks de hogere bouwkosten, goedgekeurd. Aanvraag werd gedaan om de nodige subsidiën te bekomen: $\frac{1}{3}$ van de Staat en $\frac{1}{3}$ van de Provincie.

Een heraanbesteding op 25 april 1864 gaf als laagste aanbod aannemer Naert van Blankenberge, met 29.700 Fr. Hetzelfde jaar nog werden de werken uitgevoerd.

(wordt voortgezet)

Noten:

~~~~~

1. St-Jacobskuis: R.A.B. Gemeentearch Lissew Reg en Bund 1 bis
" " " Notulen 1869
2. El = 069 cm. Maakt 7,59 m × 4,5 m × 2,07 m.
- 3 a. R.A.B. Gemeentearch Lissew Reg en Bund 13
- 3 b. Indeling in klassen naargelang de inkomsten der ouders.
4. Ramskapelle had weinig armen: grootste deel der bevolking landbouwers.
5. R.A.B. Gemeentearch Lissew Reg en Bund 1 ter.